

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра Фінансів ім. С.І. Юрія**

КОРУНА Максим Олександрович

**МИТНА СИСТЕМА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ
ВИКЛИКІВ**

Спеціальність: 072 фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
Освітньо-професійна програма: митна справа

кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент групи ФМСм-21
Коруна Максим Олександрович
_____ підпис

Науковий керівник: к.е.н., доцент
Сидорчук А.А.
_____ підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__р.
Завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
_____ підпис

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи митної системи держави та ризики її функціонування.....	6
1.1. Теоретична сутність митної системи держави.....	6
1.2. Ризик-орієнтований підхід функціонування митної системи.....	13
Розділ 2. Прагматика функціонування митної системи України.....	20
2.1. Аналіз фіскальної ролі митної системи України.....	20
2.2. Особливості функціонування митної системи України в умовах дії ризиків воєнного стану.....	29
Розділ 3. Напрями вдосконалення митної системи України з урахуванням світового досвіду.....	36
Висновки.....	44
Список використаних джерел.....	46

ВСТУП

Актуальність теми. Аналіз досвіду функціонування митної системи України в умовах становлення незалежності держави засвідчує, що вона формувалася без змістовного наукового обґрунтування, без стратегічних пріоритетів, тактичних цілей та ця надзвичайно важлива для держави й суспільства сфера не мала комплексної програми розвитку. Це зумовлено тим, що перед Україною з моменту набуття незалежності постало надскладне завдання, яке полягало у необхідності формування митної системи, цілей, завдань й інструментів митної політики в дуже короткі терміни. Натомість, у більшості країн світу митні системи створювалися поступово, шляхом еволюції, поряд із розвитком міжнародної торгівлі та світогосподарських зв'язків.

Однак митна система представляє собою високоефективний фінансовий механізм, що має важливе значення у процесі регулювання економічного розвитку держави та забезпечення її економічної безпеки. Якість і своєчасність прийняття рішень у сфері функціонування митної системи впливає на результативність податкової політики загалом, розвиток міжнародної торгівлі, платіжний баланс держави та формування фінансового простору. Саме тому важливо здійснювати наукове обґрунтування сутності, компонентів, закономірностей і тенденцій розвитку митної системи відповідно до етапу соціально-економічних трансформацій на якому перебуває держава.

Наведена проблематика набула особливої актуальності в сучасних умовах поширення глобалізаційних викликів. Пандемія COVID-19 та війна росії проти України стали причиною нових тенденцій у митній сфері, які часто потребують нестандартних рішень, додаткових фінансових ресурсів і, саме головне, сценарних підходів в умовах невизначеності.

Проблематиці теоретичного обґрунтування та прагматиці формування й вдосконалення митної системи держави присвятили праці Адамів М., Бабюк А., Бережнюк І., Бондаренко Є., Валігура В., Герчаківський С., Годованець О., Доротич С., Кекіш І., Ківалов С., Крисоватий А., Кунєв Ю., Кухтін Д., Мартинюк В., Мельник О., Пивовар Ю., Разумей М., Сідляр В., Тодощук А.,

Угрин В., Шевчук А. та ін.

Віддавши належне здобуткам наведених науковців, підкреслюємо необхідність подальших наукових досліджень окресленої царини. Їх потреба насамперед зумовлена динамічними змінами суспільно-економічного простору і появою нових глобалізаційних викликів.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних основ митної системи держави, виявленні сучасних тенденцій її функціонування в Україні та формуванні напрямів реформування з урахуванням глобалізаційних ризиків.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання:

- обґрунтовано теоретичну сутність митної системи держави;
- сформовано ризик-орієнтований підхід функціонування митної системи;
- проаналізовано фіскальну роль митної системи України;
- визначено особливості функціонування митної системи України в умовах дії ризиків воєнного стану;
- сформовано напрями вдосконалення митної системи України з урахуванням світового досвіду.

Об'єктом дослідження є процес здійснення митної політики та митного адміністрування в умовах глобальних невизначеностей.

Предмет дослідження: митна система держави в умовах глобалізаційних викликів.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи дослідження, зокрема: аналізу та синтезу, індукції і дедукції, статистичних порівнянь, абстрагування, узагальнення, системний підхід.

Практична значимість отриманих результатів дослідження. Результати дослідження мають практичну значимість і можуть бути використані для вдосконалення функціонування митної системи України. Так, заслуговують на увагу пропозиції щодо запровадження процедур спільного транзиту; вдосконалення механізмів управління митними ризиками; вдосконалення інфраструктурного забезпечення пунктів пропуску тощо.

Апробація результатів роботи. Ключові положення та результати дослідження представлені у збірнику матеріалів XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Тернопіль, 24 травня 2024 р.) та у збірнику наукових праць кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Західноукраїнського національного університету «Фінансове забезпечення сталого розвитку» (теми публікацій – «Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «митна система», «Ризик-орієнтований підхід функціонування митної системи в країнах ЄС»).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний текст становить 50 сторінок (основний 45) і включає 4 таблиці, 6 рисунків. Список використаних джерел налічує 45 одиниць і розміщений на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ ТА РИЗИКИ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ

1.1. Теоретична сутність митної системи держави

Місія митниці завжди полягала в запобіганні надходженню заборонених товарів на місцевий ринок і зборі мита та податків на кордоні. Її роль є вирішальною, особливо в багатьох країнах, де митні платежі є основним джерелом доходу, допомагаючи державам підтримувати економічну стабільність. За останні 50 років митним адміністраціям довелося розвиватися, щоб справлятися зі збільшенням обсягів торгівлі, убезпечити ланцюжок поставок і підтримати появу митних союзів.

Такий розвиток привів до формування широкої митної інфраструктури та її інституційного забезпечення. Так, долученими до процесів перетину товарами митних кордонів є безпосередньо митні органи та суб'єкти ЗЕД, інші державні органи, митні посередники, міжнародні організації тощо. Важливою складовою інституційного забезпечення виступає митне законодавство як на рівні міжнародних об'єднань, організацій, так і на національному рівні окремих держав.

Окреслена інфраструктура, інституційне забезпечення та процеси, пов'язані з ними у митній термінології отримали певну характеристику. В Україні поширеним є поняття «митна справа». Так, стаття 6 Митного кодексу України визначає це поняття як «встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону

державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики» [21]. Тобто під цим поняттям розуміється більшість митних процедур, які здійснюють митні органи та окремі дії інших державних органів, пов'язані зі здійсненням митної політики та забезпечення митних інтересів держави. Погоджуючись із більшістю з наведених процесів, ставимо під сумнів відношення «встановлених порядку і умов переміщення товарів через митний кордон України» [21] до розуміння митної справи. Адже, на нашу думку, митна справа це певні дії, процедури, формальності, які здійснюють митні органи, натомість такий порядок і умови це не процес з філософської позиції, а більше явище, яке, до того ж, здійснюють переважно не митні органи.

В таких умовах постала необхідність розширення понятійного апарату митної сфери, який би характеризував як процеси так і явища, пов'язані з її функціонуванням, діяльність як державних органів так і суб'єктів ЗЕД, а також митних посередників. Таким поняттям, на нашу думку, є «митна система», характеристика якої жваво здійснюється у вітчизняній науковій літературі.

Так, І. Бережнюк вважає, що «митна система – це найбільш загальне та збірне поняття, під яким слід розуміти не лише державні та інші структури, які забезпечують реалізацію митної політики, але й практичні форми їх діяльності, а також митне законодавство, включаючи підзаконні акти» [20, с. 35]. С. Ківалов стверджує, що «Митна система України – сукупність митних органів, на які покладено завдання здійснення митної справи в державі. Система складається з Державної митної служби України, регіональних митниць, митниць, митних постів, спеціалізованих митних управлінь та організацій» [15]. Відповідно до розуміння С. Доротича «Митна система – це підсистема державного управління, створена для організації та управління митною справою з метою найефективнішої реалізації митної політики держави, яка має чітко визначену функціональну та організаційну структуру» [11, с. 12]. К. Сандровський під

митною системою розуміє «сукупність різноманітних засобів втілення в життя митної політики держави, які забезпечують економічну охорону кордонів країни» [37 с. 9]. О. Годованець зазначає, що «митна система повинна збалансовано виконувати усі покладені на неї функції. Сприяти спрощенню митних процедур та подальшій лібералізації зовнішньої торгівлі, а також захищати національного товаровиробника та забезпечувати достатній рівень надходжень митних платежів до бюджету держави» [8].

У вільній енциклопедії Вікіпедія міститься інформація про те, що «митна система посідає особливе місце в механізмі реалізації митної політики. Митні органи є специфічним суб'єктом митних відносин. З одного боку, вони здійснюють митну справу від імені держави, з іншого – самі перебувають під управлінським впливом держави. Митна система – функціональна, контрольно-регулююча, складно організована та чітко структурована економічна система управління митною справою в цілому та всіма її підсистемами зокрема, для найефективнішої реалізації митної політики» [5].

В результаті аналізу досліджуваного поняття, А. Бабюк доходить до висновку, «що митна система включає в себе не лише органи, які здійснюють митну справу. Сюди також слід віднести й інші органи державної влади, які здійснюють контроль за діяльністю митних органів. Це поняття є багатокомпонентним, воно включає в себе й органи, які здійснюють формування державної митної політики та реалізацію митної справи і форми їх роботи. Також сюди можна віднести й законодавство з питань митної справи, адже саме за допомогою нормативно-правових актів реалізуються нові підходи до здійснення митної справи та запроваджуються відповідні зміни» [1, с. 18].

А. Крисоватий та В. Мартинюк виділяють такі визначення поняття митна система:

«- митна система – це складна система організаційно-правових і фінансових взаємовідносин, які виникають між державою, митними органами й суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності при ввезенні на її митну територію й вивезенні за межі цієї території товарів, транспортних засобів та інших

предметів, на які поширюються митні процедури;

- митна система – це сукупність тарифних і нетарифних інструментів, принципів, форм і методів їх встановлення, зміни чи відміни, механізм, який забезпечує своєчасну й повну сплату митних платежів, контроль та відповідальність за порушення митного законодавства, а також державні органи, на які покладено обов’язки реалізовувати митну політику;

- митна система – це суспільне явище, що являє собою сукупність взаємопов’язаних інституційних одиниць, які об’єднують спільні цілі й завдання. Характерними ознаками митної системи є цілісність, чітка організація, порядок і послідовність, взаємозв’язок і взаємодопомога» [16, с. 33-34].

Аналізуючи наведені визначення зазначимо, що ми прихильники широкого підходу до характеристики поняття «митна система», тому частково підтримуємо позиції І. Бережнюка, К. Сандровського, А. Бабюка, А. Крисоватого та В. Мартинюка. Однак, на теперішньому етапі глобалізаційного розвитку і впливу процесів глобалізації практично на усі сфери суспільного буття, вбачаємо за необхідність включити в структуру митної системи наднаціональні елементи. Тому, при характеристиці цього поняття не на рівні окремої держави, а в глобальному розумінні до складу митної системи потрібно відносити міжнародні інституції на зразок Світової організації торгівлі, Всесвітньої митної організації тощо. Крім цього обов’язковою компонентою митної системи нині є норми міжнародного права, на яких базується національне митне законодавство.

В такому розумінні поняття «митна система» характеризують Ю. Кунєв та Ю. Пивовар, яке вони у вузькому розумінні визначають як «регулятивний та охоронний інститут держави для забезпечення взаємодії національної економіки зі світовим господарством, світовим ринком та контролю за транскордонними потоками товарів, транспортних засобів, фізичних осіб» [17, с. 81].

У процесі здійснення митної справи ставити завдання, знаходити проблеми і вирішувати їх потрібно на окремих рівнях організації митної системи. Виділяємо три таких рівні:

- стратегічний рівень – це проблематика розглянута на рівні митної системи загалом та на рівні побудови інституційного базису її функціонування;
- тактичний рівень включає питання, що розглядаються на стадії здійснення митної діяльності;
- оперативний рівень охоплює питання, що розглядаються у процесі здійснення митної справи і дотримання положень митного права.

Для кожного рівня необхідно розробляти організаційні моделі діяльності. На кожному рівні потрібно застосовувати специфічний інструментарій, який відповідає його особливостям:

- «а) для стратегічного – митне законодавство;
- б) для тактичного – митні техніки, митна процедура;
- в) для оперативного рівня – митні формальності» [17, с. 81].

У процесі гармонізації функціонування митних систем різних країн застосовуються окремі інструменти і способи їх використання.

Враховуючи іманентну сутність митної системи, формулювання її визначення як усе, що має відношення до імпорту й експорту товарів через митний кордон є занадто вузьким. Наведене трактування більше характерне для підсистеми діяльності, яка безпосередньо має відношення до ввезення і вивезення товарів через митний кордон держави. Ми переконані, що митна система включає ширше коло питань таких як: виробництво, торгівля через кордон, споживання.

У світовому розумінні митна система є елементом послідовності у міжнародному обігу товарів та послуг, які своєю чергою належать до системи виробництво-споживання безпосередньо (торгівля через кордон готовими продуктами) або опосередковано (продукти виготовляються із залученням сировини, отриманої шляхом ЗЕД). Також, митну систему доцільно вважати й складовою системи світового обігу товарів та послуг. Дана система впливає на світовий обіг товарів з урахуванням двох процесів: на стадіях формування та здійснення митної політики, як компоненти економічної політики країни.

Поняття «митна система» практично не зустрічається у діючих

нормативно-правових актах в Україні. Із 1910 року цей термін законодавець використав лише один раз – у першому Митному кодексі України від 1991 року. Статтею 2 Митного кодексу 1991 року, яка називалася «Принципи митного регулювання» було обумовлено, що «Україна самостійно визначає митну політику, створює власну митну систему та здійснює митне регулювання на своїй території» [22]. А в статті 13 зазначалось, що «з метою забезпечення ефективної діяльності митної системи при Державній митній службі України можуть створюватися спеціалізовані організації по здійсненню декларування, зберігання та реалізації митних вантажів, забезпеченню технічними засобами контролю, митні лабораторії, інформаційно-обчислювальні центри, будівельні та господарські організації, кінологічні служби, установи по підготовці та перепідготовці кадрів, консультативно-інформаційні пункти та інші» [22].

Таким чином, це був єдиний нормативний акт, в якому два рази згадувалося поняття «митна система», але без його дефініції та визначення структури. Щодо інших нормативно-правових актів, то протягом всієї історії митного права це поняття не згадувалося.

У світовій фінансовій літературі термінологічному апарату взагалі приділяється менше уваги, тому визначення поняття «митна система» практично відсутні.

На сайті європейської логістичної компанії «RCM doo» серед пояснень основних митних понять щодо митних зборів і митної системи ЄС ми знаходимо визначення терміну «митна система» як «всі митні правила, що визначають митний контроль, митний порядок, митне оформлення товарів і регулюють права та обов'язки осіб, які здійснюють митні процедури».

На сайті всесвітньої митної організації ми знаходимо статтю під назвою «Митні інформаційні системи: короткий історичний огляд та рекомендації» [23], де описано суть та особливості функціонування митних інформаційних систем. Це поняття набагато вужче, ніж «митна система» загалом, оскільки описує автоматизовані продукти, які застосовуються в митних органах.

Також на сайті міжнародної компанії з тестування, інспектування та

сертифікації «SGS» зустрічаємо поняття «Системи митного менеджменту». Компанія розуміє під ними інтегровані системи митного управління призначені для підтримки процесів імпорту та експорту, прискорення транзакцій і зниження витрат, пов'язаних з міжнародною торгівлею. Вони покращують дотримання правових вимог, що регулюють міжнародну торгівлю, і сприяють тіснішій співпраці в:

- митному оформленні;
- транзиті;
- класифікації;
- електронному зв'язку і друці документів.

Понад 85 країн світу запровадили системи митного управління, щоб дозволити митним органам більш ефективно виконувати свої фіскальні та контрольні обов'язки. Однак сама по собі автоматизована система не гарантує усунення процедурних вузьких місць, відсутності прозорості та непослідовних процесів розрахунків.

Експерти компанії працювали з кількома країнами над розробкою систем управління митницею разом із системами електронного обміну даними. Ці рішення дозволяють таким сторонам, як банки, міністерства та судноплавні компанії приватного сектора, безперебійно взаємодіяти один з одним і використовувати єдине вікно для передачі та отримання повідомлень, тим самим підвищуючи швидкість зв'язку та усуваючи дублювання функцій.

Таким чином, ми доходимо до висновку, що поняття «митна система» немає єдиного визначення. Воно більше зустрічається в українській фінансовій літературі для позначення структурованих явищ та процесів у митній сфері. В законодавстві аналізований термін нині не зустрічається взагалі, а його присутність у першому Митному кодексі України була без визначення суті. Світові джерела практично не характеризують це поняття через більш практичну спрямованість об'єктів дослідження, сконцентровуючи увагу на митних інформаційних системах, системі митного менеджменту тощо.

1.2. Ризик-орієнтований підхід функціонування митної системи

До недавнього часу роль митниці полягала в основному в зборі митних платежів при імпорті. Численні події, включаючи розширення, глобалізацію торгівлі та ланцюгів постачання, розвиток електронної комерції, загрозу терористичних атак та інтернаціоналізацію організованої злочинності, змінили середовище, в якому працює митниця.

Сьогодні митні органи не тільки справляють митні платежі на імпортовані товари, де це необхідно, але вони також перевіряють ці товари з багатьма нефінансовими цілями, наприклад, щоб забезпечити безпеку у суспільстві та безпеку товарів і переконатися, що вони відповідають вимогам щодо відповідності продукції, стандартам та правилам харчових продуктів, підходам щодо охорони здоров'я та навколишнього середовища, правам інтелектуальної власності тощо. Вони співпрацюють у боротьбі з шахрайством, тероризмом та організованою злочинністю разом з правоохоронними органами, адміністраціями та відомствами, відповідальними за прикордонну та внутрішню безпеку. Крім того, вони відповідають за управління та забезпечення виконання все більшої кількості преференційних торгових угод між ЄС та іншими країнами.

Відповідно до цих підвищених обов'язків правові норми, які застосовуються митними адміністраціями, охоплюють набагато більше, ніж ті, що стосуються митниці як такої. Тепер митниця також застосовує правила щодо торговельної політики, такі як преференційна торгівля, контроль охорони здоров'я та навколишнього середовища, спільна політика у сфері сільського господарства та рибальства, захист наших економічних інтересів за допомогою нетарифних інструментів, безпека продукції та відповідність вимогам, спільна політика безпеки та заходи зовнішньої політики тощо.

Нефіскальна або захисна роль митниці зросла під час пандемії COVID-19 коли митні органи активізувалися, щоб забезпечити безперебійну транскордонну торгівлю в складних умовах, головним чином щодо життєво важливого

медичного обладнання та пізніше вакцин.

Таким чином можна стверджувати, що нині митна система будь-якої держави має базуватися на застосуванні ризик-орієнтованого підходу з урахуванням глобалізаційних ризиків та застосовуючи систему управління ризиками при здійсненні митних формальностей (рис. 1.1). Глобалізаційні ризики впливають на митну систему кардинально, починаючи від необхідності перебудови механізмів функціонування до зміни структури, скорочення кадрового складу тощо. Натомість застосування системи управління ризиками при здійсненні митних формальностей покликане підвищити ефективність роботи митниці й митної системи загалом.

Рис. 1.1. Ризик-орієнтований підхід функціонування митної системи держави.

Джерело: складено автором.

На сучасному етапі функціонування глобальної митної системи і митних систем окремих держав найбільшими глобалізаційними ризиками є пандемія COVID-19 (та інші можливі пандемії) і воєнні загрози та війни в гарячій фазі.

Найбільш розвиненою система управління ризиками при здійсненні митних формальностей є в ЄС. За останнє десятиліття кількість товарів, які переміщуються в ЄС і вивозяться з нього, різко зросла. Тому надзвичайно важливо здійснювати цілеспрямований контроль на основі управління ризиками. Європейська Комісія та держави-члени співпрацюють рука об руку, щоб

встановити серію критеріїв, застосовних скрізь у ЄС, які митниця може використовувати для націлювання на вантажі, що становлять загрозу безпеці ЄС та його громадян, інтереси законних торговців та/або фінансові інтереси ЄС.

Безпека є головним пріоритетом для європейської митниці. Нещодавні терористичні атаки в державах-членах ЄС та інших країнах підтвердили вирішальну роль, яку відіграє митниця в безпеці кордонів. Митні органи контролюють товари та осіб, які перевозять товари, усіма транспортними засобами на зовнішньому кордоні ЄС.

У період між 2004 і 2014 роками, незважаючи на вплив фінансової кризи, вартість зовнішньої торгівлі ЄС зросла більш ніж на 72%. Понад 90% річної світової торгівлі (8,4 мільярда тонн товарів) транспортується морем по більш ніж 25800 глобальних торгових шляхах. Понад 20% цієї морської торгівлі розвантажуються в Європі. У всьому світі існує 25400 транспортних вузлів для перевезення вантажів і пасажирів повітряним транспортом, значна частина яких пов'язана з більш ніж 250 міжнародними аеропортами в ЄС. Довжина східного сухопутного кордону становить 9890 км, на ньому пролягають 133 комерційні автомобільні та залізничні пункти в'їзду. Уздовж усього зовнішнього кордону ЄС є понад 1000 митних пунктів в'їзду [42].

Це свідчить про те, що навантаження на митні органи постійно змінюється. Контролювати 100% трафіку – нереалістичний варіант для ЄС. Ось чому управління ризиками має важливе значення, щоб націлити ризикові поставки на контроль і забезпечити безперебійний потік законної торгівлі в той же час.

Хоча основна частина торгівлі є законною, згідно з дослідженнями Всесвітнього економічного форуму незаконна торгівля становить від 8% до 15% світового ВВП. Однак масштаби незаконної торгівлі за своєю природою важко визначити кількісно. Її вартість для світової економіки є значною і оцінюється в понад 2,5 трильйона євро разом із усіма аспектами.

Митна система управління ризиками CRMF (Customs Risk Management Framework) має на меті забезпечити:

- еквівалентний рівень захисту під час митного контролю для всього

Європейського Союзу;

- уніфіковане застосування митного контролю державами-членами;
- єдиний підхід до встановлення пріоритетів та розподілу ресурсів;
- належний баланс між митним контролем і сприянням законній торгівлі.

Вона базується на п'яти стовпах:

- ідентифікація та контроль руху товарів високого ризику з використанням загальних критеріїв ризику;
- визначення пріоритетних зон контролю, які підлягають більш інтенсивному контролю протягом певного періоду часу;
- систематичний та інтенсивний обмін інформацією про ризики між митницями через митну систему управління ризиками (CRMS);
- надання статусу уповноважених економічних операторів (АЕО), які забезпечують партнерство у митно-торгівельних відносинах і сприяють законній торгівлі;
- інформування про попереднє прибуття / від'їзд, що забезпечує аналіз ризиків безпеки на основі інформації про вантаж, наданої трейдерами в електронному форматі до прибуття або відправлення товарів до/з ЄС, спеціально для того, щоб передусім враховувати ризики безпеки.

Митниця в першому пункті в'їзду в ЄС має юридичне зобов'язання проводити аналіз ризиків безпеки для всіх вантажів, незалежно від країни призначення ЄС.

Для оцінки ризиків і відповідного реагування було розроблено набір критеріїв безпеки. Критерії включені до систем аналізу ризиків держав-членів і використовуються для контролю вантажів, що перетинають кордон ЄС 365 днів на рік.

Критерії викладено в імплементаційному акті, ухвалені Комісією відповідно до статті 50(1) УСС і вони не є публічними.

Загальні критерії ризику, засновані на спільному аналізі ризиків і спрямовані на:

- виявлення партій/товарів високого ризику, які можуть мати серйозні

наслідки для безпеки ЄС та його громадян;

- забезпечення однакового рівня захисту на всьому зовнішньому кордоні.

У травні 2018 року Європейська Комісія прийняла імплементаційне рішення, що встановлює заходи для єдиного застосування митного контролю шляхом встановлення спільних критеріїв і стандартів фінансового ризику (FRC).

FRC – це набір правил, які дозволяють системам митного оформлення держав-членів систематично ідентифікувати (або «електронно позначати») транзакції, які становлять потенційний фінансовий ризик і потребують подальшої перевірки та/або контролю. FRC охоплює більшість відомих фінансових ризиків і сприяє більш послідовному підходу до митного контролю. Рішення (*C(2018)3293 final*) недоступне для громадськості, а лише для експертів з управління ризиками на митниці в державах-членах.

В системі митних органів України «управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю здійснюється на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях» [30]. Стратегічний рівень управління ризиками передбачає визначення пріоритетних напрямів розробки та втілення заходів по управлінню ризиками Держмитслужбою та формування реєстру ризиків після аналізу, виявлення та їх оцінки. В результаті засідання Експертної комісії із застосування системи управління ризиками, в склад якої залучені фахівці департаментів центрального апарату Держмитслужби, розглядається та схвалюється реєстр ризиків. Департамент профілювання митних ризиків митної служби визначено головним підрозділом по питаннях координації застосування системи управління ризиками. Найголовнішим питанням цього департаменту є удосконалення та сприяння розвитку системи управління ризиками, що має базуватися на міжнародному досвіді.

На тактичному рівні «управління ризиками митними органами за результатами аналізу, виявлення та оцінки ризиків та відповідно до реєстру ризиків розробляються відповідні заходи з управління ризиками. В актуальній типовій структурі митниць відсутні профільні підрозділи з управління ризиками, як це було протягом 2016 – 2019 років» [33, с. 10], саме через це функції

управління ризиками виконують інші підрозділи митниць, по здійсненню митного контролю. Серед таких підрозділів варто відмітити «підрозділ з питань боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, який, зокрема, виконує функції щодо виявлення ризиків та механізмів ухилення від оподаткування, а також визначення додаткових митних формальностей за результатами аналізу та оцінки ризиків» [26].

Оперативний рівень управління ризиками фактично здійснюють посадові особи митних постів, а точніше підрозділи митного оформлення, які застосовують інструменти управління ризиками, що передбачені законодавством в окремих випадках проведення митного контролю, в тому числі із здійсненням контролю застосовуючи систему управління ризиками. Система управління ризиками визначає митні формальності, які безпосередньо виконують посадові особи митних постів при митному оформленні товарів із застосуванням митних декларацій.

У даному контексті «слід зазначити, що у випадках, передбачених законодавством України з питань митної справи, у складних випадках виконання митних формальностей, а також на вимогу спеціалізованого підрозділу або підрозділу митних компетенцій митного органу підрозділ митного оформлення передає виконання окремої митної формальності за митною декларацією до такого підрозділу» [36, с. 46]. Отже, в кожному з випадків здійснення митного контролю митні формальності можна здійснювати й на тактичному рівні управління ризиками, а не тільки на оперативному. Загальну структурно-функціональний підхід управління ризиками можна побачити на рис. 2.1.

Важливе місце в українській інституційній системі управління митними ризиками посідає Координаційно-моніторингова митниця, «зоною діяльності якої є вся митна територія України і яка має більш широкі повноваження, ніж митні органи в областях України. Зокрема, одним з основних завдань Координаційно-моніторингової митниці за напрямом управління ризиками є здійснення моніторингу митних оформлень на підставі даних отриманих із застосуванням комплектуючих скануючих систем стаціонарного (мобільного)

типу, вагових комплексів, інших інформаційних та телекомунікаційних систем з метою виявлення ризикових операцій. Також митниця уповноважена здійснювати дистанційний контроль митного оформлення із застосуванням систем відеоспостереження. При цьому посадові особи Координаційно-моніторингової митниці безпосередньо не здійснюють митне оформлення товарів і зосереджені на виконанні функцій митного контролю, координують заходи з питань запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушенням митних правил» [36, с. 46-47].

Рис. 1.2. Структурно-функціональний підхід щодо управління ризиками у митній системі України.

Джерело: [36, с. 47].

Митна система України й до нині не наділена необхідним функціоналом для проведення оперативно-розшукової діяльності, однак «положенням про Держмитслужбу визначено, що вона організовує та провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність та здійснює контроль за її провадженням оперативними підрозділами Держмитслужби та її територіальних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою» [29]. Натомість цілковитий статус правоохоронних органів з усіма відповідними повноваженнями притаманний більшості митних країн Європейського Союзу, що забезпечує їм значно більше можливостей для підвищення результативності діяльності по напрямку управління митними ризиками загалом.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз фіскальної ролі митної системи України

Нині одним із основних завдань митної системи України є формування доходів бюджету за допомогою справляння митних платежів. Митні органи як основна складова митної системи України поряд із захисною виконують фіскальну функцію. В економіках, що розвиваються зовнішні джерела надходжень часто більш перспективні у порівнянні з внутрішніми. Таким чином, роль митної системи в особі митної служби як фіскального органу посилюється, підтримуючи акценти як регулювання так і оподаткування. Важливими показниками дієвості митно-тарифного механізму є митні надходження, які визначаються економічною активністю суб'єктів ЗЕД. У табл. 2.1 наведено основні показники, які характеризують митну систему України з фіскальної позиції

Таблиця 2.1

Динаміка показників характеристики фіскальної ролі митної системи України у 2019 – 2023 рр.

Показник					
Перераховано ДМСУ до Державного бюджету України, усього, млрд. грн					
У тому числі: мито, млрд. грн.					
Питома вага мита у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %					
Податок на додану вартість (ПДВ), млрд. грн.					
Питома вага ПДВ у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %					
Акциз, млрд. грн.					
Питома вага акцизу у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %					
Єдиний збір, млрд. грн.					
Питома вага єдиного збору у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %					
Митні збори, млрд. грн					

Продовження таблиці 2.1

Питома вага митних зборів у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %					
Інші збори, млрд. грн.					
Питома вага інших зборів у загальних обсягах перерахувань до державного бюджету, %					

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

В результаті аналізу даних представлених у табл. 2.1 за роки 2019-2023 роки, видно динаміку надходжень до Державного бюджету України різних митних платежів.

Загальна сума коштів надходження, яких забезпечила Державна митна служби України (ДМСУ) у Державний бюджет України коливалася впродовж аналізованого періоду: зменшилася з 372,2 млрд. грн у 2021 р. до 364,4 млрд. грн у 2023 р.

Основними митними платежами є мито, акцизний податок на податок на додану вартість (ПДВ). Податок на додану вартість надходить до бюджету відносно стабільно, однак спостерігається певне зниження його надходжень від податок зростають в обсягах, що вказує на деяку динаміку зростання цих складових митної системи України.

Частка мита в загальних обсягах надходжень до державного бюджету вказує поступове зростання, досягаючи 8,23% у 2023 р. Натомість питома вага ПДВ та акцизного податку демонструє невеликий спад, однак залишаючись значущою часткою бюджетних надходжень. Аналізуючи в загальному, можна стверджувати, що розподіл джерел доходів вказує на деякі зміни структури економічної діяльності та податкової політики держави, що потрібно враховувати формуючи подальші стратегії фінансового управління.

Роль Державної митної служби України «в сучасних умовах визначається її внеском у державну казну. Для досягнення цієї мети, вона активно контролює митну базу оподаткування, уникає заниження митної вартості товарів та запобігає неправильній класифікації товарів і їх походженню. Зростання

платежів пов'язане з економічним розвитком та стимулюванням зовнішньоекономічної діяльності» [9].

У табл. 2.2 відображена динаміка митних платежів у період з 2020 р. до 2023 р. Ці показники засвідчують успішність проведених заходів та важливість впливу митних органів на фінансове життя країни. Однак досягнення тривалих успіхів, можливе при адаптації митних органів до змін, що дасть змогу забезпечити високий рівень професіоналізму при використанні новітніх технологій.

Таблиця 2.2

**Динаміка надходжень митних платежів, мита та його питомої ваги у
державному бюджету України в 2019 – 2023 рр.**

Рік					
Доходи державного бюджету, млрд. грн.					
Надходження до бюджету від митних платежів, млрд. грн.					
Частка митних платежів у доходах бюджету, %					
Мито, млрд. грн., у т.ч.:					
Ввізне (імпортне) мито, млрд. грн.					
Вивізне (експортне) мито, млрд. грн.					
Частка надходження імпортного мита в доходах бюджету, %					
ВВП, млрд. грн.					
Частка надходження імпортного мита у ВВП, %					

Джерело: складено автором за даними Державної митної служби України.

Проаналізувавши дані табл. 2.2 за період 2019 – 2023 рр., можна охарактеризувати динаміку доходів державного бюджету в їхній залежності від митних платежів.

В аналізованому періоді доходи державного бюджету збільшились із 793,4 млрд. грн в 2020 р. до 1076,0 млрд. грн в 2023 р. Натомість, надходження мита та

митних платежів до бюджету демонструють певний спад, зменшившись з 372,3 млрд. грн в 2021 р. до 364,4 млрд. грн в 2023 р.

Питома вага митних платежів у доходах бюджету зменшилась з 40,3% в 2020 р. до 33,9% в 2023 р. Важливо зазначити, що питома вага імпортного мита у доходах бюджету теж знизилась з 2,9% в 2020 році до 2,8% в 2023 р.

В аналізованому періоді спостерігається загальний тренд зменшення імпортного мита у відсотках до ВВП, що є відображенням діючих ризиків і негативних аспектів воєнного стану, які негативно вплинули на економічну ситуацію в країні. Загалом зміни структури доходів бюджету в частині митних платежів потребують детального аналізу ситуації та її врахування у процесі формування фіскальної стратегії держави.

Відсоткові співвідношення імпортного мита до доходів бюджету та ВВП за період 2019 – 2023 рр. відзначалися змінами, які проілюстровано на рис. 2.1.

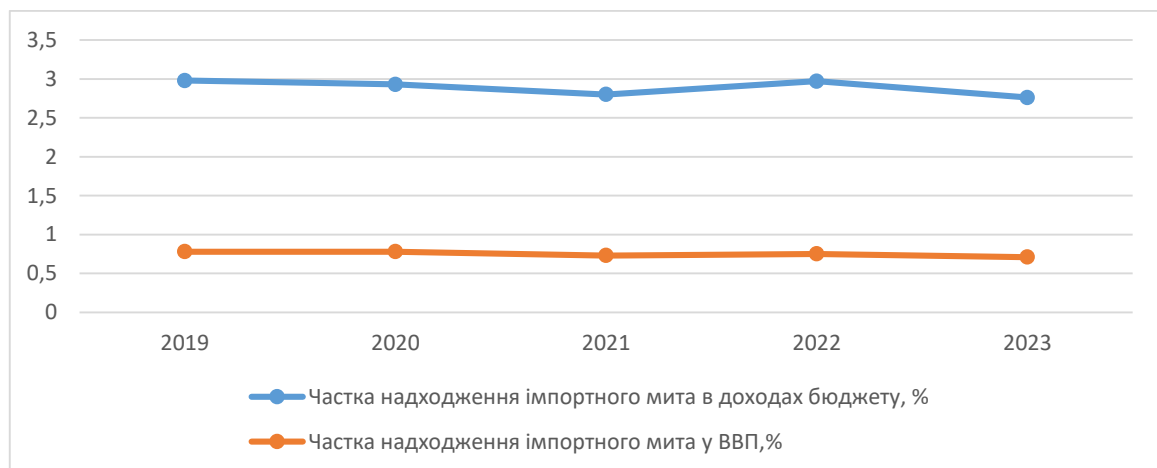

Рис. 2.1. Динаміка частки імпортного мита в доходах бюджету та ВВП у 2019 – 2023 рр.

Джерело: складено автором за даними Державної митної служби України.

Україна розвиває свою економіку і активно взаємодіє з партнерами на світовій арені шляхом зовнішньоекономічних відносин. Аналіз статистичних даних, представлених на рис. 2.1, можна визначає певні тенденції у митній політиці країни, які характеризуються доходами бюджету та участю ввізного мита у формуванні економічного іміджу України.

2021 рік відзначився зниженням частки надходжень імпортного мита в

доходах бюджету у порівнянні з 2022 роком. Проте вже в наступному році спостерігається позитивна динаміка, адже цей показник поступово зріс. Аналіз статистичних даних засвідчив, що питома вага надходжень імпортного мита у валовому внутрішньому продукті України загалом позначилася тенденцією до зниження у 2019 – 2023 роках.

Звертаємо увагу на те, що зі вступом України до Світової організації торгівлі у 2008 році зменшився митний тариф, що стало причиною зниження середньоарифметичної ставки імпортного мита. Проте, відповідно до аналізу, таке зниження ролі імпортного мита у дохідній частині бюджету пов'язане також із великим падінням курсу гривні щодо американського долара. Оскільки здевальвувала гривня, то це призвело до покращення захисного ефекту навіть з невеликими ставками мита, адже збільшилась ціна імпортних товарів, що стало причиною зменшення їхніх поставок та відповідно, надходжень від митних платежів з імпортних операцій.

Діюча на ринку ситуація також пов'язана з проблемою тіньового сектору. Значна частка економіки України перебуває у тіні, уникаючи сплати податків. Митні органи активно працюють щоб зменшити такі явища, шляхом виявлення та протидії фактам контрабанди ц порушень митних правил. Проте, невчасне виявлення й недостатній рівень контролю можуть спричинити втрати бюджету, що характеризуються статистикою. Для прикладу, за 2021 рік було порушено 184 кримінальні справи на суму 357,4 млн. грн, однак потенційні втрати можуть бути ще більшими.

Важливим аспектом «є потреба вдосконалення митно-тарифного регулювання для ефективного забезпечення бюджету. Першочерговими заходами є посилення митного контролю, недопущення заниження митної вартості, правильна класифікація товарів та визначення їхнього походження. У перспективі важливим завданням є спрощення та оптимізація митних процедур» [12].

В умовах обмежень у можливостях змінювати митні тарифи згідно з умовами вступу до СОТ, потрібно застосовувати інноваційні рішення. Проблематика зважених митних тарифів є надзвичайно актуальною і гостро

стоїть на порядку денному економічних реформ. Запропоновані організаційні заходи у формі пришвидшення митного контролю й митного оформлення товарів, унеможливлення контрабанди та корупційних діянь, покликані сприяти повноті надходжень митних платежів у державний бюджет.

Численні зміни у функціонуванні митно-тарифної системи України відбулися на фоні прийняття Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка стартувала 1 січня 2016 р. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, зазначеною угодою ліквідовано 97% тарифів на товари українського виробництва та відбулося значне зниження середнього тарифу по експорту з 7,6% до 0,5%.

З метою кращого розуміння особливостей функціонування митної системи України у 2023 р. доцільно провести аналіз інформації щодо структури експорту (рис. 2.2) та імпорту (рис. 2.3) в розрізі окремих країн. Це дасть змогу побачити динаміку торгівлі, визначити основних партнерів та оцінити дієвість угоди. В результаті застосування такого підходу можна зрозуміти, наскільки зона вільної торгівлі сприяє розширенню і розвитку торгових зв'язків України з країнами ЄС та іншими партнерами.

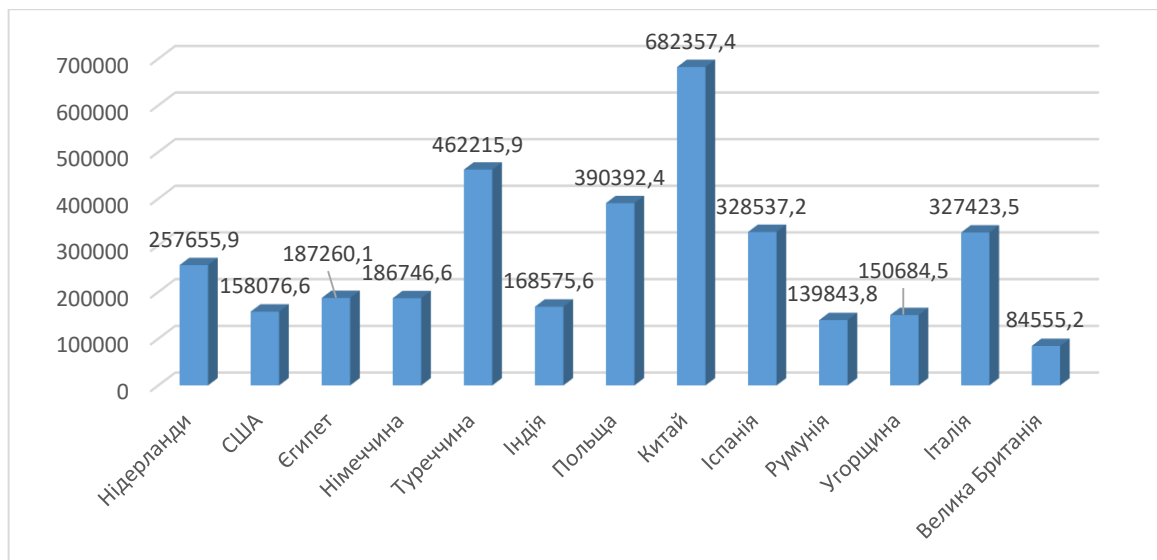

Рис. 2.2. Показники експорту України в розрізі окремих країн у

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

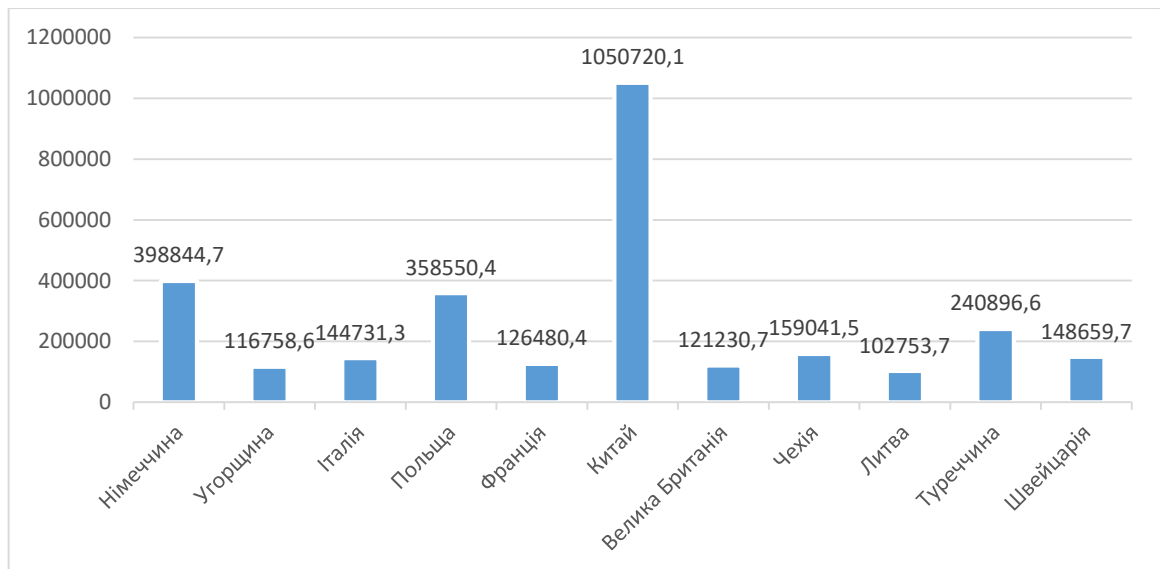

Рис. 2.3. Показники імпорту України в розрізі окремих країн у

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

Завдячуючи інтенсивним торговим зв'язкам, Україна активно збільшує свій обсяг експорту, в якому ключові ролі відіграють такі держави, як Туреччина, Китай та Польща. Згідно з даними рис. 2.2, експорт до Китаю становив 682 357,4 тис. дол. США, до Туреччини – 462 215,9 тис. дол. США та до Польщі – 390 392,4 тис. дол. США.

Особлива роль належить торговельним взаєминам між Україною та ЄС, що підтверджено великими показниками експорту до країн Європейського Союзу. На цьому фоні також виділяються й інші стратегічні партнери по експорту, зокрема Індія, США та Іспанія, взаємодія з якими забезпечує високі показники експорту з України. Наведене засвідчує потужний потенціал вітчизняних підприємств та продукції, яку вони виробляють на світовому ринку, характеризуючи, що Україна успішно інтегрувалася в глобальну економіку.

Митна система України в частині імпорту залежить від ряду факторів. Характеризуючи його структуру в розрізі країн, відзначимо, що серед них необхідно виділити активну роль Китаю і країн ЄС у постачанні товарів. З даних, наведених на рис. 2.3 видно, що Китай займає лідируючу позицію як головного постачальника товарів до України, і імпорт з цієї країни досягає суми в розмірі

720 тис. дол. США на імпорту також надходить з країн ЄС, зокрема Великої Британії, Франції, Чехії та Швейцарії, що засвідчує важливість європейського регіону у структурі імпорту України. Відповідно до угоди, Україна отримала спеціальні тарифні квоти по окремих товарах, що здійснює регулювання імпортової політики та сприяє міжнародній торгівлі.

Проте важливо наголосити, що «імпортна структура не обмежується лише однією країною чи регіоном, що свідчить про різноманітність джерел постачання. Зокрема, країни Європейського Союзу впливають на імпорتنу структуру значно, регулюючи тарифні квоти для різних видів товарів» [13].

Важливо відзначити про модифікацію тарифних ставок у митній системі України. Однак з метою вивчення дієвості системи потрібно враховувати й інші фактори, як то ефективність митного контролю, спрощення митних формальностей та боротьба з корупцією. У цьому контексті зміна тарифів може відігравати важливу роль щодо впливу на економіку та зовнішньоекономічну діяльність України.

Вивчаючи досвід інших країн та вдосконалюючи свою митну систему, Україна прагне до забезпечення сприятливих умов для розвитку світової торгівлі та збереження стабільності економіки. Очевидно, що тарифи є вагомим інструментом великої сукупності факторів, які визначають зовнішньоекономічний потенціал країни.

На рис. 2.4 відображено динаміку тарифних ставок в Україні у 2016 – 2021 роках, що висвітлює важливі зміни у цій сфері. Так, з 2016 по 2018 роки відбулося зниження тарифів на 14%, а це засвідчує стратегічну позицію держави щодо зниження митних бар'єрів з метою стимулювання торгівлі на світовому ринку та залучення іноземних інвестицій.

Наведені дані показують, що ставки не змінювалися у 2018 – 2019 роках, однак з 2020 року тарифи різко збільшилися, зокрема на 37,3%. Такий стрімкий ріст ми пов'язуємо з різними факторами, включно зі збільшенням витрат на енергію, змінами в регуляторній політиці, а також з іншими економічними

ВИКЛИКАМИ.

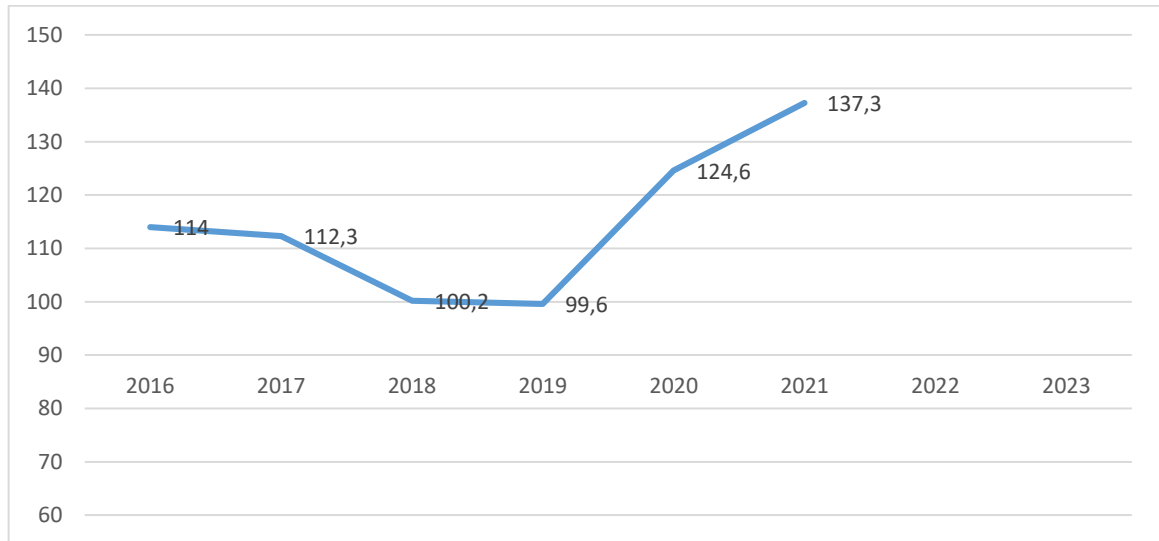

Рис. 2.4. Динаміка зміна тарифних ставок в Україні у 2016 – 2023 роках, %
Джерело: [39].

Зміна тарифів спонукає нас до кількох можливих висновків, які важливі в плані розуміння впливу таких змін на економіку держави. Насамперед, зміна тарифів вказує на стратегію захисту внутрішніх виробників, що реалізовується за рахунок підвищення митних ставок на товари, що ввозяться.

Інший можливий наслідок це вплив на рівень інвестування в Україну. іноземних інвесторів, зокрема тих, які зацікавлені у зовнішньому ринку та експорті» [14].

Третій аспект – це вплив на міжнародну конкурентоспроможність. Зміною тарифів може визначатися конкурентоспроможність внутрішнього виробництва, зокрема товарів, які спрямовані на експорт, а це є стратегічно важливим в контексті забезпечення стійкої позиції на міжнародному ринку.

І нарешті, від зміни тарифів залежить дохід держави. Так, їх зменшення призводить до зниження доходів від митних платежів, тоді як зростання може збільшувати дохід держави.

Проте, з метою досягнення оптимальних результатів важливим є збалансування захисту внутрішнього виробництва із забезпеченням доступу до імпорту, з урахуванням міжнародних зобов'язань та інтересів економіки.

Важливо ретельно аналізувати інші чинники, такі як контроль, регулювання та боротьба з корупцією, з метою цілкового розуміння впливу політики у сфері встановлення тарифів на економіку України.

Особливості функціонування митної системи України в умовах дії ризиків воєнного стану

Дані Міністерства економіки України засвідчують, що внаслідок агресії росії в березні 2022 р. відбулися значні зміни зовнішньоекономічних показників України. Зменшився вдвоє експорт товарів, а імпорт зріс більше ніж в три рази у порівнянні з лютим 2022 р.

Зазначимо, що «Закон України Про правовий режим воєнного стану не містить загальних умов чи заборон на обмеження імпорту чи експорту під час воєнного стану. Наприклад, немає вимог щодо введення ембарго на торгівлю з країною-окупантом та агресором» [34].

Відразу після російської агресії «Державна митна служба України інформувала про зупинення роботи деяких пунктів пропуску на кордоні з росією й білоруссю. Згодом було видано Розпорядження Кабінету Міністрів України № 188-р, яке офіційно закрило окремі пункти пропуску та контролю на державному кордоні, переважно на кордоні з білоруссю та росією» [35].

Відбулися зміни і в ліцензуванні зовнішньоекономічної діяльності. Так, ліцензування ЗЕД зараз здійснюється Міністерством економіки України відповідно до «Закону України Про ліцензування видів господарської діяльності. В умовах воєнного стану уряд спростив процедури отримання ліценцій і дозволив подання декларацій замість отримання дозвільних документів. Однак існують винятки, де зовнішньоекономічну діяльність можна здійснювати лише за наявності ліцензії, яку необхідно отримати за визначеними умовами» [32].

Щодо термінів видачі дозвільних документів, то варто зазначити, що «під

час воєнного стану було спочатку зупинено їх надання, але цю ситуацію виправлено пізніше змінами в Постанові № 233 від 9 березня 2022 року, де було визнано зупиненими терміни видачі дозвільних документів, але видача сама залишалася продовженою» [28].

Через деякий час уряд України ще більше спростив механізм отримання ліцензій у Міністерстві економіки України. «Згідно з Постановою від 10 березня 2022 року № 241, уряд вніс зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 року № 362. Ці зміни передбачають, що до закінчення терміну воєнного стану в Україні не буде збору за видачу ліцензій на експорт та імпорт товарів» [27].

Наказом Міністерства економіки «№ 393-22 від 10 березня 2022 року затверджено Тимчасовий порядок ліцензування експорту певних товарів, що вказані у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня листів із відмовою у видачі повинні відбуватися протягом двох днів» [31].

В березні 2022 року Кабінетом Міністрів України внесено суттєві зміни у механізм здійснення митного контролю при імпорті товарів на митну територію держави, та встановлено нові підходи щодо імпорту з урахуванням спрощених механізмів під час воєнного стану. «Постанова № 330 від 20 березня 2022 року стала ключовим кроком у спрощенні митних правил, призначеним забезпечити ефективний рух необхідних товарів у важкий період» [10].

Однією з головних інновацій є «можливість подачі попередньої митної декларації без сплати митних платежів, таких як акцизний податок, ПДВ та ввізне мито. Це надає українським підприємствам можливість здійснювати імпорт з мінімальними фінансовими витратами, що особливо актуально під час воєнного стану, коли економічні ресурси обмежені» [19].

Крім того, новою постановою також скасовано обов'язки з митного огляду, фітосанітарного контролю та нетарифного регулювання товарів, які ввозяться в рамках спрощених процедур. Це прискорює процес імпорту, знижує бюрократичні бар'єри і сприяє швидкому задоволенню потреб країни.

Зазначимо, що Постановою № 330 замінено попередні постанови № 180 і № 236 та розширено можливості підприємств. Уряд почав з тимчасової відстрочки сплати тарифів на продукти харчування та інші товари першої необхідності. Пізніше було дозволено митне оформлення за допомогою попередніх митних декларацій, а список товарів, які ви можете використовувати після сплати митних зборів, було розширено.

Таким чином, уряд запровадив ці нововведення, створивши можливість для українських компаній використовувати найбільш зручний спосіб декларування товарів, щоб не порушувати функціональні обов'язки митних, податкових та банківських інституцій. Це надзвичайно важливо за умов воєнного стану, під час якого державі необхідно швидко і ефективно доставляти необхідні товари.

Наведені заходи «дозволяють не лише уникнути вилучення товарів і їх подальшу реалізацію виконавчими органами, а й надають можливість декларантам скористатися спрощеним підходом до митного оформлення. Це стосується не лише товарів першої необхідності, але й дозволяє ефективно управляти імпортом широкого спектру товарів, сприяючи забезпеченню потреб країни у непередбачуваних умовах» [24].

Введений воєнний стан в Україні створює нові проблеми для економічної і митної сфер. Щоб забезпечити швидкий транзит товарів у спрощеному режимі під час воєнного стану, Державній митній службі України було доручено негайно вдосконалити програмну систему, зокрема автоматизовану систему управління ризиками. У той же час міжнародне співтовариство, зокрема Європейський Союз, зробило ряд заходів, що впливають на митну безпеку України і митну систему країни в цілому.

Слід зазначити, що одразу після російського вторгнення на Україну ЄС підтвердив свою солідарність з Україною та запровадив обмежувальні заходи у відповідь на російську агресію. Ці заходи не тільки безпосередньо впливають на економічні відносини з Росією, але й створюють новий контекст для митної безпеки в Україні.

Однією з важливих подій стало введення обмежуючих заходів ЄС по

економічних відносинах з територіями непідконтрольних уряду Донецької та Луганської областей. Це сталося у відповідь на російський військовий напад квітні того ж року були прийняті нові заходи.

Що стосується митниці, то ці обмеження мають особливі наслідки для українських експортерів та імпортерів. Зокрема, це обмеження стосується експорту товарів і технологій подвійного призначення для військово-технічного розвитку росії, військового призначення, технічної та фінансової підтримки. Експорт товарів і технологій для аерокосмічної, космічної промисловості та предметів розкоші, як визначено правилами, також обмежений.

Такі обмеження можуть ініціювати перегляд та переорієнтацію митних процедур українських компаній відповідно до нових реалій міжнародної торгівлі. В даний час необхідно активно реагувати на ці зміни та вдосконалювати програмну систему для ефективного управління ризиками при імпорті та експорті.

В умовах війни і обмежувальних заходів ЄС може швидко виникнути нестача товарів і послуг, тому митні процедури повинні бути ретельно проаналізовані і адаптовані для забезпечення ефективного функціонування економіки і задоволення потреб держави перед обличчям військових загроз.

За умов воєнного стану Державна митна служба України стикається з проблемою вдосконалення програмних систем, зокрема автоматизованих систем управління ризиками, та прискорення транзиту товарів у спрощеному режимі. Однак світове співтовариство, крім внутрішніх зусиль, активно впливало на митну безпеку України, вводячи ряд обмежувальних заходів.

Заходи, запроваджені Європейським Союзом після російського вторгнення в Україну, в основному вплинули на митні органи ЄС, а також на діяльність українських імпортерів та експортерів, зокрема, запровадження розширених обмежувальних заходів на експорт товарів та технологій подвійного призначення, які мають відношення не лише до військових, а й до цивільних споживачів. Ці обмеження діють з 2014 року і демонструють серйозність

міжнародної реакції на російську агресію.

Ці заходи стосуються також експорту військових товарів і технологій, які можуть сприяти військовому розвитку білорусі. У цьому контексті обмеження також застосовуються до обладнання для внутрішнього друку, технічної або фінансової підтримки та послуг. Також заборонено експорт в білорусь будь – якого обладнання, технологій або програмних продуктів, призначених для відслідковування або перехоплення телефонного або Інтернет зв'язку.

Європейський Союз також «встановив обмеження на імпорт та купівлю цементних продуктів, виробів із заліза та сталі, мінеральних продуктів, хлористого калію, гумових виробів, а також виробів з деревини з Білорусі. Ці заходи є частиною міжнародного зусилля покласти економічний тиск на країни, які порушують міжнародне право» [41].

В умовах воєнного стану для Державної митної служби України це є додатковими викликами у плані контролю експорту та імпорту. Заборонивши експорт та імпорт зазначених вище товарів, потрібно не лише сучасні технології контролю, а й удосконалити взаємодію з міжнародними партнерами і виробниками. До таких реалій потрібно адаптувати Митну систему України та створити умови по дотриманню міжнародних обмежень, з метою збереження стабільності й ефективності торгівлі в умовах геополітичних конфліктів.

У важкі часи воєнного стану та застосування міжнародних санкцій, важлива дієвість роботи Державної митної служби України з метою забезпечення стабільності та безпеки країни. Діяльність українських та міжнародних митних інституцій на засадах інтенсивності є ключовим фактором підтримки економічного розвитку і забезпечення національних потреб в умовах війни.

Одним із способів визначення ефективності діяльності митних органів є її оцінка суб'єктами ЗЕД. В. Угри, Є. Бондаренко та А. Шевчук з цього питання провели соціологічне опитування учасників ЗЕД. «Використовуючи можливості займаються експортно-імпортними операціями за такими напрямками як: імпорт автомобілів, імпорт гуманітарної допомоги, імпорт продуктів харчування,

експорт зерна, брокерська діяльність тощо» [2]. Результати опитування наведено в

Таблиця 2.3

Результати соціологічного опитування суб'єктів ЗЕД в частині ефективності роботи митних органів (серпень 2022 р.)

Групи запитань	Запитання	Кількість респондентів, осіб	Відсоток респондентів, які обрали запропоновану відповідь, %
Якість митних послуг	Чи задоволені Ви якістю митних послуг?	X	X
	Повністю задоволені якістю митних послуг	8	5,3
	Здебільшого задоволені якістю митних послуг	35	23,3
	Здебільшого незадоволені якістю митних послуг	83	55,3
	Повністю незадоволені якістю митних послуг	24	16,0
Рівень корупції	Чи змінився рівень корупції в митних органах в умовах воєнного стану?	X	X
	Рівень корупції в митних органах залишився на незмінному рівні	91	60,7
	Рівень корупції в митних органах збільшився	36	24,0
	Рівень корупції в митних органах зменшився	23	15,3
Найбільші проблеми діяльності митних органів	Виберіть найпроблемніші аспекти роботи митних органів (оберіть одну відповідь).	X	X
	Рівень корупції	102	68,0
	Погане відношення працівників митниць до клієнтів	12	8,0
	Черги на пунктах пропуску	36	24,0

Джерело: [2, с. 178].

Отже, за підсумками отриманих результатів опитування про ефективність роботи митних органів в рамках обслуговування клієнтів за умов воєнного стану спостерігається низький рівень досліджуваної ефективності, на основі чого слід відзначити необхідність реформування митних органів.

Таким чином у сфері зовнішньоекономічної діяльності за умов воєнного стану в Україні спостерігається ряд викликів та проблем, найважливішими з яких є: І експорт, і імпорт різко впали. Ця зворотна тенденція була безпосереднім результатом руйнування інфраструктури та затримок у логістичному ланцюжку,

що ускладнювало доставку товарів та послуг. Це також сприяло змінам у структурі зовнішньої торгівлі, зниженню типового експорту та зростанню експорту послуг ІТ компаній.

2. Логістичні труднощі, спричинені блокадою портів та руйнуванням інфраструктури, також стали серйозною проблемою для бізнесу, збільшивши вартість доставки товарів. Крім того, російська агресія поглибила економічні труднощі, що призвело до втрати традиційних ринків збуту української продукції, таких як росія та білорусь.

Війна також серйозно послабила інвестиційну привабливість України. Бізнес та інвестори стикаються з великою кількістю невизначеності та ризиків, що ускладнює прийняття рішень щодо інвестування в економіку країни.

Вплив санкційних обмежень з боку України та інших країн. Ці санкції ускладнюють зовнішньоекономічну діяльність, торгівлю товарами, послугами та знижують приплив інвестицій.

Таким чином ми до ходимо до висновку, що воєнний стан в Україні має великий вплив на зовнішньоекономічні відносини країни, створює значні проблеми та є викликом для бізнесу, торговельної діяльності й інвестиційного клімату. Вирішення наведених проблем потребує комплексних заходів, включно зі співпрацею з міжнародними партнерами, реформуванням економіки та підтримкою малих і середніх підприємств.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Очевидно, що вдосконалення митної системи України має відбуватися із застосуванням передових світових підходів на міждисциплінарному базисі та з урахуванням світового досвіду. Євроінтеграційний вектор зовнішньої політики України спонукає розглянути світовий досвід побудови митної системи ЄС та її новації загалом і окремих країни-членів, зокрема.

В останні роки стало очевидним, що митні органи держав-членів ЄС стикаються з труднощами виконання своїх різноманітних функцій. Незважаючи на набрання чинності Митним кодексом Союзу, існують докази таких проблем, як заниження вартості товарів для уникнення митних зборів і ПДВ, контрабанда незаконних або небезпечних товарів, дисбаланс між державами-членами митного контролю та перенаправлення товарів до найслабших пунктів в'їзду на митну територію ЄС. Крім того, світова економіка стикається зі структурними змінами з цифровізацією та новими бізнес-моделями, такими як електронна комерція. Митні органи також повинні мати можливість краще реагувати на зміни або надзвичайні обставини, такі як пандемія COVID-19.

Пам'ятаючи про ці зміни, Європейська Комісія розробила План дій, спрямований на виведення Митного союзу на наступний рівень, який має на меті зробити митний союз розумнішим, інноваційнішим та ефективнішим. 28 вересня 2020 року було прийнято повідомлення «Виведення Митного союзу на наступний рівень: План дій». План дій включає 17 дій до 2025 року, охоплює низку різних сфер, окрім митної політики, у таких сферах, як управління ризиками, управління електронною комерцією, сприяння відповідності та митні органи, що діють як єдине ціле. План включає ініціативу ЄС «Спільні аналітичні можливості» для полегшення збору та кращого використання даних, перегляду ролі та обов'язків суб'єктів електронної комерції, інші дії, орієнтовані на

електронну комерцію, активізацію Уповноваженого економічного оператора ЄС, розробку середовища Єдиного вікна ЄС для митниці, що дозволить законним підприємствам виконувати прикордонні формальності на одному порталі. Запланована група для роздумів матиме на меті побачити, як зробити Митний союз стає розумнішим, гнучкішим, технологічнішим і більш стійким до криз.

17 дій у митному плані дій згруповано за чотирма заголовками: управління ризиками, управління електронною комерцією, сприяння відповідності та митні органи, що діють як одне ціле. Ключовими ініціативами за цими чотирма заголовками є:

- Новий аналітичний центр: План дій забезпечить більшу доступність і використання даних і аналіз даних для митних цілей. Кращий аналіз даних допомагає в управлінні ризиками, митному та пост-очищенні, а також у боротьбі з шахрайством. У довгостроковій перспективі моніторинг тенденцій і закономірностей шляхом аналізу даних міг би, наприклад, допомогти Європейській Комісії та митним органам виявити недоліки та вразливі місця з метою їх усунення.

- Посилення зобов'язань щодо постачальників платіжних послуг і платформ онлайн-продажів: щоб допомогти боротися з транскордонним податковим шахрайством, а також митним шахрайством, Європейська Комісія хоче гарантувати, що з 2024 року митні органи матимуть доступ до даних, які надають постачальники платіжних послуг. Такі постачальники як PayPal і Amazon Pay зобов'язані надавати податковим органам держав-членів доступ до даних. Європейська Комісія також висуне плани щодо впровадження нових вимог до митної звітності для платформ.

- Середовище єдиного вікна для митниці: майбутня пропозиція щодо «середовища єдиного вікна для митниці» полегшить легальним підприємствам виконання прикордонних формальностей на одному порталі. Це забезпечить більш спільну обробку, обмін інформацією та кращу оцінку ризиків для митних органів.

- Розгортання сучасного та надійного митного обладнання: Європейська

Комісія прагне забезпечити держави-члени найсучаснішим обладнанням для митного контролю для здійснення кращого та ефективнішого контролю. Крім того, запропонована нова митна фінансова програма підтримуватиме та поглиблюватиме співпрацю між митними органами та офіційними особами в усіх країнах-учасниках, а також фінансуватиме розвиток та функціонування електронних митних систем.

- Міжнародне митне співробітництво: у 2020 році ЄС уклав угоду з Китаєм щодо нової стратегічної рамкової програми митного співробітництва на 2021–2024 рр. Він також розпочав комплексний аналіз системи міжнародного співробітництва та взаємного адміністративного співробітництва Союзу в митних питаннях для того щоб запропонувати можливі вдосконалення.

- Група рефлексії: нова група рефлексії, сформована з держав-членів і представників бізнесу, буде створена, щоб допомогти підготуватися до майбутніх криз і викликів, таких як непередбачені глобальні події та майбутні бізнес-моделі. Також оголошено про дослідження того, як організовуються певні види діяльності, такі як управління митними електронними системами, зберігання аналітичних даних і навчання посадових осіб митниці.

Ключовим заходом у Плані дій митної служби є започаткування дискусій про те, як забезпечити кращу підготовленість Митного союзу до майбутнього (Група для роздумів). Як зазначено в Плані дій, життєво важливо дослідити, як зробити Митний союз розумнішим, гнучкішим, технологічнішим і стійкішим до криз. У висновках Ради щодо Плану дій від 21 грудня 2020 року (14292/20) схвалено план створення такої Групи для рефлексії.

У 2018 році DG TAXUD разом із Спільним дослідницьким центром ЄС започаткували форсайт, який об'єднав митних службовців держав-членів, генеральних директоратів і служб Європейської комісії, торгових асоціацій, підприємств, міжнародних організацій, споживчих організацій, наукових кіл, представників ключових торгових партнерів. Цей проект працював над створенням спільного та стратегічного розуміння серед ключових зацікавлених сторін шляхів вирішення поточних і майбутніх викликів для митниці та

формування бачення того, як митниця ЄС має виглядати у 2040 році. Результатом цієї роботи став звіт, спрямований на допомогу політикам у визначенні, розумінні та скеруванні змін.

Розглядаючи особливості побудови митних систем окремих країн-членів ЄС проаналізуємо інституційну організацію їх митних служб. На сьогоднішній день, виходячи з класифікації Всесвітньої митної організації (табл. 3.1), існує абсолютний паритет в практиці різних організаційних структур митного адміністрування країн ЄС.

Таблиця 3.1

Організаційні структури митних органів у країнах ЄС

Тип організаційної структури	Країни	Кількість країн	Частка
Митна служба	Болгарія, Данія, Італія, Люксембург, Німеччина, Румунія, Фінляндія, Чехія, Швеція	9	1/3
Орган доходів	Греція, Естонія, Іспанія, Ірландія, Латвія, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина	9	1/3
Департамент міністерства	Австрія, Бельгія, Кіпр, Литва, Мальта, Нідерланди, Португалія, Франція, Хорватія	9	1/3
Всього:		27	1

Джерело: [36, с. 47].

Як можемо бачити, рівно 9 країн ЄС створили свої власні митні органи у формі митної служби, податкової служби або Міністерства. Слід також зазначити, що це співвідношення організаційної структури митного органу не є стабільним. Країни ЄС регулярно реформують свої державні інститути і віддають перевагу тій чи іншій моделі управління. Підхід до організації роботи Національної митної системи в країнах ЄС змінюється в залежності від зміни пріоритетів і завдань на певних етапах її еволюції. У країнах ЄС для управління ризиками використовуються різні підходи, які також залежать від структури економіки країни, розміру регіону, технологічного розвитку, географічних особливостей держави та інших факторів.

Зокрема, «в митній системі Німеччини також можна виокремити три управлінські рівні, на кшталт як і в Україні. Так, на найвищому управлінському рівні робота Федерального митного управління координується Федеральним

міністерством фінансів через Управління III. Другий рівень – це Генеральна митна дирекція, яка координує діяльність і здійснює оперативне управління митними органами Німеччини. На найнижчому управлінському рівні знаходяться Головні митні управління, митні пости та оперативно-розшукові митні управління» [43].

Структура Генеральної митної дирекції складається з: «дев'яти інших дирекцій, оперативного штабу, уповноваженого з питань служби, уповноваженого з питань захисту інформації. Однією з дирекцій є Дирекція VIII – кримінальна митна служба, яка має особливе значення і повноваження, у тому числі управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю, проведення аналізу та оцінки митних ризиків тощо. Саме цей підрозділ з питань управління ризиками надає суттєву допомогу митним оперативним управлінням Німеччини щодо консультування, координації діяльності та підтримки під час виконання відповідних повноважень. У структурі типового оперативно-розшукового управління функціонують мобільні групи митного нагляду для здійснення перевірок» [25, с. 124]. Зазначимо, що підхід застосування мобільних груп теж все більше поширюється і в роботі митних органів в Україні.

Система управління ризиками в митній системі Німеччини функціонує в розрізі трьох рівнів: «центральний (вирішуються стратегічні питання для усіх 16 федеративних земель країни), регіональний (оцінка системи управління ризиками, її удосконалення та доопрацювання) і місцевий (безпосереднє використання системи управління ризиками митними органами з метою аудиту діяльності підприємств)» [38, с. 98].

У Польщі «до березня 2017 року митна служба країни входила до складу Міністерства фінансів і включала в себе розгалужену мережу митних структур (митні палати, митниці, митні управління). Після реформи фіскальної системи держави було створено Національну скарбову адміністрацію – орган податкової та митної адміністрації. Саме до складу Національної скарбової адміністрації входить Митно-податкова служба, яка має статус правоохоронного органу.

Одним із завдань митної адміністрації Польщі є підготовка статистичних даних, прогнозів та аналіз ризиків» [45].

В основі належного виконання функцій митної служби Польщі лежить система управління ризиками. «Розвиток інформаційних технологій та обмін інформацією до моменту прибуття товару зробили можливим ефективний аналіз ризиків та спростили верифікацію легальної торгівлі, що здійснюється суб'єктами господарювання та товарообігу, який може загрожувати національній безпеці держави. Аналіз попередньої інформації про вантаж дає змогу якісніше розпізнавати можливі загрози та приймати рішення про збільшення або зменшення обсягів митного контролю, що сприяє оптимальному використанню ресурсів для митного оформлення товарів» [36, с. 48]. Автоматизація процесу аналізу ризиків в митній системі Польщі здійснюється в основному на регіональному рівні, а в Україні цим займається Державна митна служби України.

У Франції митна адміністрація іменована як «Генеральна дирекція митниць і непрямих податків і функціонально знаходиться у структурі Міністерства публічних рахунків. Митній адміністрації підпорядковуються 12 міжрегіональних управлінь, яким у свою чергу підпорядковані 42 регіональні управління та 4 управління берегової охорони. Окрім цього, митна система Франції охоплює більше 200 митних постів та 270 повітряних, морських та наземних спостережних пунктів» [44].

Митниця Франції «позиціонується як орган, що регулює міжнародну торгівлю, сприяє нарощенню обсягів зовнішньоторговельних операцій, спрощенню процедур їхнього оформлення та забезпечує національну безпеку. Одним із ключових завдань митної системи Франції є аналіз та управління ризиками, боротьба із шахрайством, захист держави та її громадян від торгівлі забороненими і небезпечними товарами. Окрім належного законодавчого, інституційного, інформаційного, програмного та структурно-функціонального забезпечення, митна система Франції має у своєму розпорядженні прогресивні засоби митного контролю для виконання покладених функцій за напрямом

управління ризиками та протидії шахрайству. Так, на сухопутній частині митники мають у розпорядженні власний автопарк, який складається із автомобілів, мотоциклів та мобільних сканерів-вантажівок. Для морської частини митники використовують флоти суден у всіх прибережних водах. Тоді як для повітряної частини застосовуються літаки та гелікоптери сучасного типу» [18, с. 40]. Зазначимо, що на початку свого становлення українська митна система намагалася імітувати модель управління французькою митницею, але сьогодні, на жаль, українська митна система є не співставною з французькою моделлю.

Отже, крізь призму діяльності з питань управління митними ризиками наведено приклади найуспішніших митних систем, що представлені різними типовими організаційними структурами митних служб країн ЄС. Важливо, що принципи організації митної системи України близькі до управлінських моделей митних інституцій Франції, Польщі та Німеччини і їх доцільно брати за орієнтир при проведенні митних реформ в Україні в контексті євроінтеграційного вектора розвитку.

В контексті функціональної сутності митної системи важливо виділити пріоритетні напрямки її вдосконалення:

- покращити оперативність, прозорість та забезпечити відсутність дискримінації у здійсненні митних формальностей;
- знизити витратність митного оформлення продукції під час здійснення експортно-імпортних операцій;
- забезпечити абсолютну гармонізацію положень українського митного законодавства з нормами ЄС;
- уніфікувати митні процедури з митними практиками європейських країн під час здійснення експортно-імпортних операцій;
- знизити рівень бюрократії при здійсненні митних формальностей;
- оптимізувати митні платежі при експортно-імпортних операціях.

Наведені заходи потрібно здійснювати із застосуванням певного інструментарію, до якого варто віднести:

- уніфікацію процедур ідентифікації та визначення митної вартості товарів під час здійснення експортно-імпортних операцій;
- максимальну автоматизацію митних формальностей під час здійснення експортно-імпортних операцій;
- активізацію роботи по наданню статусу Авторизованого економічного оператора;
- удосконалення механізмів здійснення митного пост-аудиту;
- удосконалення митних формальностей щодо захисту прав інтелектуальної власності;
- запровадження процедур спільного транзиту;
- вдосконалення механізмів управління митними ризиками;
- поліпшення матеріального, майнового і програмно-технічного забезпечення функціонування пунктів пропуску;
- вдосконалення інфраструктурного забезпечення пунктів пропуску;
- покращення співпраці митних органів з суб'єктами ЗЕД, іноземними митницями, іншими органами державної влади, міжнародними організаціями, тощо.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження особливостей функціонування митної системи в умовах глобалізаційних ризиків ми доходимо до таких найважливіших висновків:

1. На теперішньому етапі глобалізаційного розвитку і впливу процесів глобалізації практично на усі сфери суспільного буття, вбачаємо за необхідність включити в структуру митної системи наднаціональні елементи. Тому, при характеристиці цього поняття не на рівні окремої держави, а в глобальному розумінні до складу митної системи потрібно відносити міжнародні інституції на зразок Світової організації торгівлі, Всесвітньої митної організації тощо. Крім цього обов'язковою компонентою митної системи нині є норми міжнародного права, на яких базується національне митне законодавство.

2. Нині митна система будь-якої держави має базуватися на застосуванні ризик-орієнтованого підходу з урахуванням глобалізаційних ризиків та застосовуючи систему управління ризиками при здійсненні митних формальностей. Глобалізаційні ризики впливають на митну систему кардинально, починаючи від необхідності перебудови механізмів функціонування до зміни структури, скорочення кадрового складу тощо. Натомість застосування системи управління ризиками при здійсненні митних формальностей покликане підвищити ефективність роботи митниці й митної системи загалом.

3. Важливими показниками дієвості митно-тарифного механізму є митні надходження, які визначаються економічною активністю суб'єктів ЗЕД. Загальна сума коштів, надходження яких забезпечила Державна митна служби України у Державний бюджет України коливалася впродовж аналізованого періоду: зменшилася з 372,2 млрд. грн у 2021 р. до 364,4 млрд. грн у 2023 р. Податок на додану вартість надходить до бюджету відносно стабільно, однак спостерігається певне зниження його надходжень від 292,6 млрд. грн у 2021 р. до 273,2 млрд. грн у 2023 р. Натомість, мито та акцизний податок зростають в обсягах, що вказує на

деяку динаміку зростання цих складових митної системи України.

У сфері зовнішньоекономічної діяльності за умов воєнного стану в Україні спостерігається ряд викликів та проблем, найважливішими з яких є:

експорт, і імпорт різко впали. Ця зворотна тенденція була безпосереднім результатом руйнування інфраструктури та затримок у логістичному ланцюжку, що ускладнювало доставку товарів та послуг;

логістичні труднощі, спричинені блокадою портів та руйнуванням інфраструктури;

їйна також серйозно послабила інвестиційну привабливість України;

- вплив санкційних обмежень з боку України та інших країн. Ці санкції ускладнюють зовнішньоекономічну діяльність, торгівлю товарами, послугами та знижують приплив інвестицій.

5. В контексті функціональної сутності митної системи важливо виділити пріоритетні напрямки її вдосконалення: покращити оперативність, прозорість та забезпечити відсутність дискримінації у здійсненні митних формальностей; знизити витратність митного оформлення продукції під час здійснення експортно-імпортних операцій; забезпечити абсолютну гармонізацію положень українського митного законодавства з нормами ЄС; уніфікувати митні процедури з митними практиками європейських країн під час здійснення експортно-імпортних операцій; знизити рівень бюрократії при здійсненні митних формальностей; оптимізувати митні платежі при експортно-імпортних операціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабюк А. Митна система України: історико-правовий огляд. *Юридичний вісник*. 2022. №1. С. 15-20
2. Бондаренко Є., Угрин В., Шевчук А. Ефективність роботи митних органів України в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 3. С. 171-182. URL: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2022.03.171>
3. Бондаренко Є.П., Угрин В.В., Кекіш І.П. Пріоритети забезпечення митної безпеки держави у період воєнного часу та післявоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2000>
4. Валігура В.А., Сідляр В.В. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Ефективна економіка*. 2021. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9173>
5. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0 (дата звернення 21.02.2024).
6. Герчаківський С. Д. Митна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45653>
7. Герчаківський С. Д. Митне адміністрування. Навчально-метод. посібник. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 352 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45654>
8. Годованець О.В. Фіскальний потенціал митної системи України. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4542>.
9. Дерманська Л.В. Оцінка фіскальної ефективності митної політики України. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-25>
10. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 330. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text>

11. Доротич С.І. Механізми державного управління процесами адаптації митної системи України до європейських вимог: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2010. 22 с.

12. Дубик В.Я., Грицак С. А. Дослідження ефективності виконання бюджетних завдань митними інституціями. *Молодий вчений*. 2019. № 11. С. 486-490.

13. Дяченко Т. О. Особливості митно-тарифного регулювання України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Випуск 125 (частина І). С. 129-137.

14. Жорін Ф.Л. Сучасна митна політика України: навчальний посібник.: Магістр – XXI ст., 2016. 176 с.

15. Ківалов С.В. Митна система України. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998.

16. Крисоватий А.І., Мартинюк В.П. Економічний зміст і складові митної системи держави. *Фінанси України*. 2009. №6. С. 29-38.

17. Кунєв Ю. Д., Пивовар Ю. І. Митна система: методологічні засади визначення поняття. *Юридичний вісник*. 2019. №4 (53). С. 76-84.

18. Мельник О. Г., Тодощук А. В., Адамів М. Є. Досвід Франції щодо побудови та функціонування митної системи: проекція на Україну в умовах європейської інтеграції. *Бізнес Інформ*. 2018. № 7. С. 38–43.

19. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Науменко В.П. URL: <http://readbookz.com/pbooks/book15/ua/chapter888/>.

20. Митна енциклопедія: у 2-х т. / ред. кол. (відп. ред. Бережнюк І.Г.) та ін.; Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2013. Т. 2. 536 с.

21. Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

22. Митний кодекс України: Закон України від 12 груд. 1991 р. № 1970-XII [втратив чинність]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1970-12?find=1&text=%F1%E8%F1%F2%E5%EC#w15>

23. Митні інформаційні системи: короткий історичний огляд та рекомендації / Всесвітня митна організація. URL: <https://mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-104-issue-2-2024/customs-information-systems-a-brief-historical-overview-and-recommendations/>

24. Мороз С.В. Роль та проблеми імпорту в економіці України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. №2. Том 1. С.48-52.

25. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського Союзу. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 1. С. 121–126.

26. Положення про Дніпровську митницю: наказ Державної митної служби України від 29 жовтня 2020 р. № 489. URL: <https://cutt.ly/VwNPOnvS>.

27. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. № 362: постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2022 № 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2022-%D0%BF#Text>

28. Про внесення зміни до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 165: постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 № 233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233-2022-%D0%BF#Text>

29. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://cutt.ly/swNPO2Et>

30. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю: наказ Міністерства фінансів України від 31 липня 2015 р. № 684. URL: <https://cutt.ly/LwNPPtBq>

31. Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № [...] Міністерство економіки; Наказ, Порядок від 10.03.2022 № 393-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0321-22#Text>

32. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України

від 02.03.2015 № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

33. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: указ Президента України від 8 листопада 2019 р. №837/2019. URL: <https://cutt.ly/OwNPPlnQ>.

34. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

35. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 № 188-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2022-%D1%80#Text>

36. Разумей М., Кухтін Д. Структура митної системи України в контексті європейської практики управління митними ризиками. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2024. № 1 (40). С. 44-50.

37. Сандровский К. К. Міжнародне митне право : підручник. 2-е вид. Київ : Знання, 2001. 461 с.

38. Система управління ризиками в державній митній справі України: монографія / за заг. ред. О. А. Фрадинського. Хмельницький: Науково-дослідний центр митної справи НДІ ФП УДФСУ, 2019. 22

39. Статистика митниці. URL: <https://customs.gov.ua/>

40. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія / А. І. Крисоватий, Є. П. Бондаренко, В. А. Валігура [та ін.]; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 414 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41192>

41. Тітар І.О. Імідж України в контексті асоціації з Європейським Союзом. *Економіка України*. 2016. № 6. С. 76 – 86.

42. Управління митними ризиками в деталях / Європейська комісія. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-risk-management/customs-risk-management-details_en

43. Central Customs Authority: official website. URL: https://www.zoll.de/EN/Home/home_node.html.

44. Direction Générale des Douanes et des Droits Indirects: official website.
URL: <https://www.douane.gouv.fr/>.

45. National Revenue administration: official website. URL:
<https://www.gov.pl/web/national-revenue-administration/about-us>